

INSTITUT
CATALÀ
INTERNACIONAL

PER LA PAU

PARLAMENT DE CATALUNYA

*Honorable Presidenta del Parlament de Catalunya
Honorables Consellers i Diputats
Membres de la Junta de Govern de l'ICIP
Senyores i Senyors*

PREMI ICIP CONSTRUCTORS DE PAU 2015

(12.04.16)

PAU I BÉ!

***Aronqueta, de ton chantar m'azir;
qe vols, qe qers, qe no.m laissas durmir?
(Guillem de Berguedà, 1138-1196)***

Quan l'amic Rafael Grasa m'anuncià que la Junta de Govern de l'Institut Català Internacional per la Pau m'havia atorgat el *Premi ICIP Constructors de Pau 2015*, un flash de llum irrompé al meu interior a propòsit del que en termes poc expressius anomenem trajectòria vital.

Dels resultats n'oferiré només una mostra. A estones – ho afirmo a posteriori –, amb la música de les benaurances bíbliques, les lletanies litúrgiques, els sirventesos dels trobadors o les piulades del món digital. Tanmateix, sempre en clau de fe en la plenitud de l'existència, el festí de la vida.

LA PAU M'HA SEDUÏT

La pau de la llar

Quan per a mi era el no-res, vaig ser engendrat per una jove parella de les Borges Blanques (les Garrigues), unida en matrimoni als 25 anys, rere 10 de festeig, en Joan de la Rossa (l'àvia llüia cabell roig) i na Cisca de cal Tonyet. Van esperar amb il·lusió el fill primogènit, a l'igual que ho feren 4 anys després amb la germana, la Margarida del jardí de casa. Ambdós arribàrem al temps de la verema, jo, el 21 de setembre de 1926 i ella el 29 del mateix mes de 1930, quan les abelles goloses de most han perdut esma de fiblar.

La pau del veïnat

Vivíem al carrer Castell Baix, a les envistes dels plans de Lleida. En pondre's el sol, la quitxalla ens aplegàvem enjogassats a les eres, on creixíem com l'herba i piulàvem amb els pardals. De ponent passàrem a viure a l'altre extrem del poble, en una casa pròpia no acabada del tot, al capdamunt del raval del Carme, frec a frec d'una família de firaires valencians i d'un clan d'ètnia gitana. De tots ells ens férem amics.

La pau de l'escola

Als 6 anys vaig entrar a l'escola, engabiada al casalot del Carme, no pas de bon grat. Aviat m'hi captivà, però, Francesc Jansà, el mestre. Amb una admirable paciència sabia introduir els alumnes al món de la lectura amb l'ajut del *Sil·labari Camí* i, tot seguit, *Lliçons de coses*: dedicació afable, lletra, prosa i poesia. Rere aquest primer bany educatiu, l'any 1933, l'escola, amb la de noies, passà al nou edifici construït prop de casa; "un bon regal de l'avi Macià", - deia la gent. M'hi vaig trobar bé: coeducació, manualitats, equip de mestres joves, nous corrents pedagògics i, sobretot, nivell. Als qui, per raó de l'edat, tocava de fer la primera comunió, a petició dels pares, ens recordaven l'hora d'anar a la parròquia.

La pau tremolosa

Al moment en què descobria el sexe i perseguia les noies, m'enderiava així mateix amb no poques aventures, un més a la colla de petits delinqüents. Un dia vaig ser citat a la caserna de la guàrdia civil, acompanyat del pare. "Això no m'ho facis més" – em digué. No estic gens segur que l'incident em servís de res. En canvi, al respecte, ens féu reflexionar el senyor Josep Melons amb el seu condescendent sentit de l'humor. Una tarda en entrar al seu hort ens sorprengué in fraganti enfilats al cirerer. "Molt bé, - ens digué -, colliu cireres

per a vosaltres, però colliu-ne també per a mi, sóc gran i no tinc forces per pujar a l'arbre". Gratement avergonyits, baixàrem, li omplírem el cistell i ens n'anàrem en pau. L'havia encertat amb la seva amonestació.

La pau incerta

Als inicis del 36 respiràvem pau. S'albiraven unes eleccions victorioses, i fou així. A mitjan juliol, però, un militar de pensament únic, ambiciós de poder, s'aixecà de mal astruc decidit a prendre les armes. Ho relatava així l'himne de l'exèrcit popular de Catalunya que mesos més tard es preparava al meu poble per plantar cara al desgavell: "Un dia tràgic la gent més innoble / d'aquesta terra desfèu la pau, / el vil feixisme adreçat contra el poble / volia fer-lo per sempre un esclau". Davant mateix de casa començà a desfilar aleshores tot una corrua de cotxes i camions cap a l'Aragó. El meu pare no dubtava del final feliç. "Joan, quan això acabi serem un més a casa. Si és un noi es dirà Pau, si una nena, Victòria" – deia per preparar-me a la festa.

Les aigües, però, aviat baixaren riu avall tèrboles. Un matí aparegueren al costat de la presó tres ciutadans assassinats. Vaig córrer a veure'ls abans d'entrar a l'escola. Quin delicte havien comès? Res, recollien firmes per salvar Ramon Arqués, el notari, gran benefactor del poble, acusat davant els tribunals de Lleida. Dies més tard, gràcies a la defensa que en féu Antoni Bergós, fou declarat innocent i tornà a casa, tot i l'ombra allargassada de la columna Durruti que aquells dies actuava molt a la vora.

L'abril de l'any 38, les bombes de l'aviació enemiga caigueren per primer cop sobre el poble. Sento, amb el xiulet estrident sobre la pell, els xiscles de la gent. "Que acabi la guerra – cridaven les dones –, no importa qui guanyi". Encontinent fugírem cap a les cabanes de la por. Encara hi sobrevivíem quan l'exèrcit de la República es declarà en retirada. Dels plans de l'Albi estant, al costat de l'avi, mentre vigilàvem les mules, un dia de gener del 39 ens miràvem astorats els bombarders alemanys *Stuka* vomitant sobre el poble la seva càrrega mortífera. "Avi esteu trist?", - li vaig dir. "Sí, Joan, - em respongué com qui ve de molt lluny -, això és el final, no crec que en sortim".

La pau, malgrat tot

Férem cap de nou a casa. La trobàrem en runes i saquejada. Mentrestant al carrer els soldats magrebins, amb la farina i l'oli que s'havien apropiat, despatxaven a cor que vols pastissos sota la mirada còmplice dels soldats italians de les anomenades tropes voluntàries *Frecce Nere*. Els nostres alliberadors! A mitjan març, el pare tornà a casa. Ens trobà units al voltant de la llar. Ens abraçàrem tots. "Quan pujava l'escala de casa he ensopegat amb sacs d'ametlles de la collita passada – digué amb intensa moció -, no haurem de

recomençar de zero!” I es posà tot seguit a la tasca: amb l’avi sortí airós dels interrogatoris persistents del drenatge polític dels vencedors, trencà amb els amos de les terres que portava en qualitat de parcer i ben aviat es féu amb un contracte d’horticultor d’un sou de deu pessetes diàries. La mare, al seu costat, mai no parava: la casa, les gallines, els conills, els porcs. Però, i en Joan? Enderiat amb el desori de la guerra i de la postguerra, aquest en feia de les seves. Corria perill amb les armes i municions abandonades que col·leccionava d’amagat. Un dia els agutzils el detingueren amb tota la trepa. Feien espetegar bales a la plaça porticada del poble. Foren portats a l’escola dels republicans destinada a presos polítics. “No féu rucades, - ens suplicava un d’ells que dies després fou condemnat a mort -, no jugueu amb les armes. Sou l’esperança del país”.

La pau justa

Cansats de veure’m créixer com l’herba, sense nord, els pares, entrat el mes de juny, decidiren d’inscriure’m a l’escola dels caputxins; no n’hi havia cap més. Tot i els meus mals antecedents, m’hi reberen bé, acollidors. Òbviament, el xoc provocà en mi un fort canvi de paradigma. De sobte aparegueren dins meu els valors *goetians* del guiatge educatiu: alternativament, ordre i estètica. Vaig aguantar amb contenció fins i tot les hores interminables de cal·ligrafia. Els professors m’ho tingueren en compte, el director, Salvador M. de Barcelona, un mestre de mà ferma i alhora suau, em féu costat pel camí de la formació personal, social, cultural i religiosa. Un fet insòlit; a l’escola s’hi respiraven aires de reconciliació, de resistència, de catalanitat, de fe en el futur. Hi vaig entrar molt recelós per la porta estreta i en vaig sortir als 15 anys *number one!*

La pau coherent

Al setembre vaig entrar d’escrivent al Registre de la Propietat i, més tard, d’interventor comptable a l’Ajuntament. El secretari, Mateu Monter, anava dient que em veia amb bones disposicions per progressar. M’hi vaig pensar. Amb en Jaume, company de la feina i íntim amic, acostumàvem a passejar junts dia sí dia no, solíem compartir confidencialment la inquietud pel futur. Ell somniava, i ho ha aconseguit, una família ideal; a mi, en canvi, a poc a poc em seduïa la llum interior d’una crida estranya: desitjava de volar, de ser lliure, de donar el màxim sentit a la vida, qui ho sap, com Francesc d’Assís? A casa em van llegir al rostre aquesta inquietud. El pare, des de l’oposició lògica, frontal; però, la mare em seguia els passos des del cor, amb molta comprensió. El pare en cerca de raons en contra mentre que la mare s’ocupava del que em podia fer falta per emprendre el viatge. Deia a les noies del carrer en to faceciós: “Ai, que el perdreu el nostre Joan!” Finalment hi hagué consens! En deixar casa, el dia 29 de setembre, dret a l’entrada, el pare rubricà l’abraçada del comiat amb unes

paraules que mai no oblidaré: “Joan, aquesta és casa teva; mai que canviïs d’idea, recorda-ho!”.

La pau franciscana

D’anys ençà, els caputxins catalans tenim la casa d’iniciació a l’orde al poble d’Arenys de Mar, “blanc de puntes i blau de mar”; m’hi esperaven! Immers en el nou clima, amb una promoció de deu companys, vaig saludar amb avidesa la pau com a do, la llum que ve de dalt: el cosmos, el mar, la terra, la història, la família humana. “Germà sol, germana lluna, germanes estrelles, germana mare terra, germans els que es reconcilien per amor”(Sant Francesc). Rere els bombardejos atòmics d’Hiroshima i Nagasaki, a mitjan agost acabava la guerra mundial. Ingènuament, a partir d’aquest desastre, vaig somniar que començaria una era de justícia i pau a tot el món. Calia seguir endavant, però. Emesa la professió dels vots, amb festiva participació dels pares i de la germana, aquell mateix dia vaig fer cap a Sarrià, decidit, tot i els fantasmes de la llengua llatina que em perseguïen, a emprendre-me-la amb els cursos de filosofia i teologia.

La pau en recerca

A parer meu, a Sarrià, mai no vaig defraudar l’oferta dels professors i, en general, el clima intern de la casa, amb els temps de fraterna convivència, estudi i pregària. Em vaig descobrir en sintonia amb Pacífic de Vilanova, teòleg i emprenedor, Evangelista de Montagut, franciscà de soca-rel, i Basili de Rubí, mestre en l’art de pensar i historiador. A poc a poc, m’havien nomenat bibliotecari, vaig aprofundir la figura de Miquel d’Esplugues, l’agosarat restaurador de la província monàstica dels caputxins catalans, l’intel·lectual de la comprensió i del diàleg, i en cerca de les fonts on jo pensava que s’havia inspirat vaig començar a emmirallar-me en l’edat mitjana catalana, en Arnau de Vilanova, pregoner de la “veritat evangelical”, Ramon Llull, promotor d’una institució mundial d’arbitratge, constructora de pau, i Francesc Eiximenis, moralista, promotor del bon regiment de la cosa pública prop dels jurats de la ciutat de València. Evangelista de Montagut, amb qui em confiava, ho aprovà. De Sarrià vaig passar a Salamanca, a la Universitat Pontifícia. M’hi vaig iniciar en la comprensió del problema antropològic que vigeix entre les dues visions de la vida, castellana i catalana, de la mà de Miguel de Unamuno i Josep Casanovas, docent a la Universitat, al davant aleshores dels catalans que érem a la ciutat. Em vaig sentir genuïnament més català, fins i tot del Barça. Amb una propina: ordenat prevere a mig curs, el prior agustinià de la casa d’estudiants on residia solia enviar-me els caps de setmana al SEU. No em foren estranyes d’aleshores ençà ni el pensar ni el procedir dels seus caps. I, de Salamanca a Roma: uns quatre anys dedicats a l’estudi, remarcables, d’immersió lingüística i cultural, de democràcia i de llibertat, de seguiment de debats molt intensos sobre la guerra freda, d’una Església en compàs d’espera d’uns temps nous. De

bon començament, prop de Miquel Batllori, el mestre que m'obrí generosament als horitzons del món a través de llargues converses i que, com de passada, era el moderador del treball de recerca i elaboració de la meva tesi doctoral sobre Arnau de Vilanova, metge, teòleg i reformador. Amb la visió de síntesi de la història que havia fet, solia dir: "A Catalunya mai no arrelarà el virus de la violència, som gent de pau".

La pau dels moviments pacifistes

L'any 1955 tornava a casa, després d'una curta permanència a Alemanya, disposat per a la recerca i la docència. Franz Pelster, professor, m'ho augurà diferentment: "Et faran provincial!" I fou així. Tanmateix, amb temps per presentar al "Primer Congrés Internacional de Lul·lisme", a Formentor, un treball sobre "Ramon Llull i la pau". La responsabilitat de la formació que se'm confià m'il·lusionà. Les classes d'història de l'Església, de teologia sistemàtica i de literatura catalana, també. Rere la conversa que em demanà l'editor Víctor Seix, dels responsables locals de "Pax Christi", vaig entrar de consiliari d'aquest moviment internacional per la pau, laic i catòlic, introduït a casa nostra al llarg dels anys cinquanta. Noves perspectives, ara de significació social i democràtica pel diàleg i la pau. Al costat dels compromisos prèviament contrets, les pàgines de la meva agenda s'anaren omplint de reunions: del grup "Sant Francesc", que vam crear aleshores i encara segueix, de rutes locals i internacionals (Poblet, Bretanya, Trèveris i Montserrat), de congressos, de sociologia de la pau (Pamplona), d'energia nuclear i pau (Le Salchoir), amb aportacions de Pie-Raymond Régamey, l'autor de "Non-violence et conscience chrétienne", de teologia i pau (Viena), presents Karl Rahner i alguns representants txecs de la teologia de la creu un temps després de la invasió de Praga pels tancs del Pacte de Varsòvia, de religions i pau (Budapest). No m'atreien els debats, sí, en canvi, les aportacions testimonials, com les que havia rebut a Barcelona, de Lanza del Vasto, Jean Goss, Hildegard Mayr... La segona generació del moviment Pax Christi, que liderà Frederic Roda, ens ha llegat, comptant la col·laboració de Montserrat Agell, per l'organització, i Mercè Cucurny, per la publicitat, l'Institut de Polemologia Víctor Seix, el Memorial Joan XXIII per la Pau i la Universitat Internacional de la Pau, de Sant Cugat del Vallès. La tercera, al seu torn, amb Àngel Colom i Arcadi Oliveres, la Marxa de la llibertat per l'amnistia, les llibertats i l'estatut.

La pau macroecumènica

De la mà del pacifisme que arrelà amb significatives derivades, com el grup d'objectors i insubmisos de consciència del servei militar obligatori, amb Pepe Beunza, del grup d'amics del qual formava part per fer-li costat, de l'estol de simpatitzants de Lluís M. Xirinacs, amb Jaume Chalamanch, dels nois que es declaraven desertors... Vaig trobar-me dia a dia més a prop dels protestants i

dels jueus. M'hi estimulà, amb Joan Misser i Josep Desumbila, la visita que feu al convent de Sarrià Gunnar Rosendal, pastor luterà de Suècia, raonablement inquiet per la discriminació i persecució dels creients no catòlics al país. La nostra era, en principi, la defensa dels drets humans. Abans, durant i després del Vaticà II, però, aprofundírem el repte de la reconciliació, la concòrdia i la pau. Amb la llarga caminada que uns i altres hem fet, d'amistat i col·laboració, el clima ha millorat. Hi ha contribuït, tant en el terreny inter cristià com interreligiós, la setmana de pregària del gener de cada any, el Centre Ecumènic de Catalunya, nat interconfessional, la pregària interreligiosa per la pau, de la catedral de Barcelona, d'unes disset confessions, que l'any 1986 l'arquebisbe Jubany m'encomanà d'aplegar, la Plataforma Intercultural Barcelona 92, que junts, Unescocat i Centre Ecumènic, vam promoure en atenció als Jocs Olímpics Barcelona 92, l'Oficina d'afers religiosos, sobre la base del projecte encarregat per l'Alcalde Maragall, el IV Parlament de les Religions del Món, que, personalment, en tornar del que acabava de celebrar-se a Ciutat del Cap, vaig sol·licitar i, comptant amb el suport del Fòrum de les Cultures, aconseguir, i, amb vista al futur, les associacions Grup de Treball Estable de les Religions (GTER) i Associació UNESCO per al diàleg interreligiós (AUDIR), les quals en bona part, amb bones perspectives de servei al país en recullen el missatge.

La pau als límits de d'imprevisible

Quan el dia 9 de març de 1966, amb la meva comunitat vam acceptar la celebració a la sala d'actes annexa al convent de Sarrià de l'assemblea constituent del Sindicat Democràtic d'Estudiants Universitaris de Barcelona (SDEUB), i, en ser assetjats per la policia del règim, declaràrem hostes de la casa els universitaris (500), amb els invitats, intel·lectuals, artistes i professors (30) i, a més, l'endemà ens hi ratificàvem per dignitat davant les autoritats de l'estat, uns i altres sabíem que corríem molt risc. Ni un sol moment vam dubtar. Personalment, amb la Caputxinada, vaig entendre més la força dels resistents, dels qui, és a dir, mai que s'hi trobin, seduïts per la pau, es produiran amb justícia i equitat. Com vaig dir als germans el mes de juliol següent em ocasió de l'assemblea capitular interna del nostre orde: "Hem escrit una pàgina *dei Fioretti*, el relat de les paradoxes franciscanes, de la perfecta alegria, per exemple, a llaor del Senyor i del seu servent Francesc".

La pau del retorn

Acabo evocant els versos de Miquel Martí i Pol: "Ara escolta només / la veu que et farà digne / de reprendre el camí / sense malenconia... / enriquit d'altres veus / que ni et vencen / ni oblides / però lliure i fidel / a la més alta crida" (*Autobiografia III*). La pau és sempre, sempre més, és la gran utopia que ens interpel·la d'arrel i sedueix. Fem-nos-hi receptius, deixem que ens vingui a

trobar. Esdevindrem, sense que ningú hagi de renunciar al seu tarannà, més poble, més demòcrates, més constructors!

Joan Botam